

Podstawy organizacji wyższego szkolnictwa w ZSRR

W S T Ę P

Zwycięstwo Wielkiej Socjalistycznej Rewolucji Październikowej wywołało niebywały rozwój nauki i szkolnictwa wyższego w ZSRR.

Na skutek zmian dokonanych we wszystkich dziedzinach życia, zacofany kraj o wysokim odsetku analfabetów (w 1897 r. było w Rosji 76% analfabetów) przeobraził się w państwo przodującej kultury. Analfabetyzm w obecnym społeczeństwie radzieckim jest zjawiskiem zupełnie nieznanym.

Wyższe szkoły, dostępne w okresie rządów carskich klasom uprzywilejowanym, władza radziecka przeznaczyła dla młodzieży robotniczej i chłopskiej.

Uwielokrotniła się liczba wyższych uczelni i kształcącej się w nich młodzieży, w porównaniu z okresem przedrewolucyjnym.

W 1914 r. było w Rosji 91 wyższych uczelni z ilością 112 tysięcy studentów. W 1939 r. wyższych zakładów naukowych w Związku Radzieckim było 750, z ilością kształcącej się w nich młodzieży 620 tysięcy, a w 1950 r. 880 wyższych uczelni z liczbą 1.247 tysięcy studentów.

1. CELE I ZADANIA WYŻSZEGO SZKOLNICTWA W ZSRR

W realizacji postanowień zawartych w 120 artykule konstytucji ZSRR wyższe szkolnictwo w Związku Radzieckim urzeczywistnia prawo wszystkich obywateli kraju do kształcenia się.

Celem szkół wyższych w ZSRR jest przygotowanie specjalistów, zdolnych do opanowania przodującej nauki i techniki, uzbrojonych w

wiedzę naukowego socjalizmu, gotowych do obrony radzieckiej ojczyzny i oddanych całkowicie sprawie tworzenia społeczeństwa komunistycznego (z uchwały Rady Komisarzy Ludowych z dnia 5.IX.1938 r.).

Podstawowymi zadaniami wyższych szkół ZSRR są:

1) stosowanie takiej organizacji i metodyki nauczania, która by zapewniała kształcącym się uzyskanie wysokich kwalifikacji zawodowych;

2) ideowo-polityczne wychowanie studentów i wykładowców w duchu nauki Marksa — Engelsa — Lenina — Stalina;

3) opracowywanie podręczników o wysokim poziomie naukowym oraz zapewnienie kształcącym się innych pomocy naukowych, odpowiadających współczesnemu poziomowi nauki, przy uwzględnieniu ideowo-politycznego wychowania młodzieży;

4) prowadzenie prac naukowo-badawczych;

5) praca w kierunku podwyższenia kwalifikacji profesorów i wykładowców oraz przygotowywanie nowych naukowo - pedagogicznych pracowników „śmiało prowadzących walkę — według wyrażenia Stalina — z nauką przestarzałą i wytyczającą drogi dla nowej nauki“;

6) popularyzacja najnowszych osiągnięć nauki i techniki oraz zdobyczy naukowych i technicznych, opartych na praktyce ruchu stachanowskiego.

2. PODSTAWY STRUKTURY ORGANIZACYJNEJ SZKÓŁ WYŻSZYCH

Wszystkie wyższe uczelnie pod względem organizacyjnym i dydaktyczno-metodycznym podlegają utworzonemu w 1946 r. Związkowemu Ministerstwu Wyższego Wykształcenia. Poprzednio (od 1936 r.) podlegały one Wszechzwiązkowemu Komitetowi do Spraw Szkół Wyższych przy Radzie Komisarzy Ludowych. Część wyższych uczelni pod względem gospodarczym i finansowym podlega innym ministerstwom, w zależności od specjalności uczelni.

Wyższe szkoły leśne i techniczno-leśne podlegają pod względem organizacyjnym, dydaktyczno - metodycznym, gospodarczym i finansowym Związkowemu Ministerstwu Wyższego Wykształcenia.

Organem konsultatywno - opiniodawczym Ministra Wyższego Wykształcenia jest, działające pod jego przewodnictwem, kolegium w składzie wiceministrów, naczelników głównych zarządów ministerstwa (głównych uprawnień) i przedstawicieli nauki.

Główne zarządy ministerstwa powołane są do bezpośredniego kierownictwa i kontroli nad dydaktyczną, naukowo-badawczą, gospodarczą i finansową działalnością podległych im wyższych zakładów naukowych.

Sprawami wyższego szkolnictwa leśnego i techniczno-leśnego kieruje Główny Zarząd Wyższych Szkół Leśnych i Techniczno-Leśnych.

Do kierownictwa wyższymi uczelniami ministerstwo powołuje rektorów (w uniwersytetach) względnie dyrektorów (w instytutach i akademiach). Kierownictwo sprawami naukowymi i dydaktycznymi w wyższych uczelniach sprawują zastępcy rektora lub dyrektora. W większych uczelniach rektorzy lub dyrektorzy mają dwóch zastępców: jednego — do spraw naukowych i jednego — do spraw dydaktycznych.

Ponadto kierownicy wszystkich wyższych uczelni posiadają zastępców do spraw administracyjno-gospodarczych.

W każdym wyższym zakładzie naukowym istnieje rada naukowa. Przewodniczącym tej rady jest rektor lub dyrektor uczelni. Członkami rady są: zastępcy rektora (dyrektora), dziekani wydziałów, kierownicy katedr, kierownik biblioteki, przedstawiciele organizacji partyjnej, komsomolskiej i związkowej. Mogą być powoływani do rady również profesorowie, nie będący kierownikami katedr i starsi wykładowcy samodzielnych przedmiotów oraz przedstawiciele instytucji zainteresowanych przygotowaniem specjalistów z zakresu objętego programem studiów danej uczelni.

Wydziałami w poszczególnych uczelniach kierują dziekani, powoływani z grona profesorów danego wydziału. Dziekanów zatwierdza ministerstwo na wniosek rektora (dyrektora). Większe uczelnie mogą posiadać na poszczególnych wydziałach rady wydziałowe.

Podstawową jednostką organizacyjną wyższej uczelni jest katedra. W ramach katedry realizuje się prace naukowo-metodyczne i naukowo-badawcze, z zakresu jednej dyscypliny naukowej lub kilku ściśle z sobą związanych dyscyplin. Kierownikiem katedry jest zwykle profesor. Do obowiązków kierownika katedry należą:

- 1) wykładanie i kierowanie oraz systematyczna kontrola pracy innych pracowników katedry odnośnie jakości prowadzonych przez nich wykładów, zajęć praktycznych, udzielanych konsultacji oraz innych rodzajów prac naukowych;

- 2) kierowanie samodzielnymi pracami studentów i kontrola nad wykonaniem pracy;

- 3) kierowanie praktyką studentów;

- 4) wypracowywanie tematyki prac naukowo-badawczych katedry i kierowanie ich wykonaniem;

- 5) kierowanie przygotowaniem aspirantów i podwyższaniem kwalifikacji pracowników katedry;

- 6) przedstawianie projektowanych pracowników i aspirantów katedry do zatwierdzenia rektorowi lub dyrektorowi.

Katedra może obejmować następujących pracowników: profesora — kierownika katedry, profesorów, docentów, asystentów, starszych wykładowców, wykładowców, starszych laborantów, laborantów, starszych preparatorów, preparatorów.

Kierownicy katedr i profesorowie powoływani są w drodze konkursu z osób posiadających tytuł profesora albo stopień naukowy doktora. Docentów powołuje się również w drodze konkursu z osób posiadających tytuł naukowy docenta albo stopień naukowy kandydata nauk. Kierowników katedr, profesorów i docentów zatwierdza ministerstwo. Asystentów i pomocniczy personel katedry zatwierdza rektor (dyrektor) na wniosek kierownika katedry.

3. ORGANIZACJE POLITYCZNE, SPOŁECZNE I NAUKOWE

Organizacje polityczne, społeczne i naukowe skupiają w swoich szeregach studentów, pracowników naukowych i administracyjno-technicznych.

Podstawowe zadania tych organizacji są następujące:

- 1) polityczne wychowanie studentów, wykładowców i innych pracowników uczelni na zasadach nauki Marksa — Engelsa — Lenina — Stalina, w duchu wyrażonym w słowach Stalina: „Wyznawca Lenina nie może być tylko specjalistą pochłoniętym swoją nauką, ale powinien być równocześnie politykiem — społecznikiem, interesującym się żywo losami swego kraju, obznajmionym z prawami rozwoju społecznego, umiejącym korzystać z tych praw, dążącym do tego, ażeby stać się aktywnym uczestnikiem politycznego kierownictwa kraju“;
- 2) organizacja współzawodnictwa socjalistycznego;
- 3) pomoc kierownictwu uczelni w wypełnianiu planów naukowych;
- 4) utrwalenie świadomej dyscypliny;
- 5) podwyższenie kulturalnego poziomu studentów i pracowników uczelni;
- 6) organizacja kół naukowych (dla studentów i wykładowców), przyczyniających się do podwyższania jakości nauczania, podwyższania kwalifikacji wykładowców i rozwoju prac naukowych uczelni oraz wdrażania studentów do samodzielnej pracy naukowej.

4. WARUNKI PRZYJĘCIA DO SZKÓŁ WYŻSZYCH

Do szkół wyższych przyjmowani są obywatele ZSRR obojga płci, w wieku od 17 do 35 lat, posiadający ukończone średnie wykształcenie, po złożeniu z pomyślnym wynikiem wstępnych egzaminów. W szkołach wyższych korespondencyjnych (zaocznych) i wieczorowych wiek wstępujących nie jest ograniczony.

W stosunku do osób, które ukończyły średnie szkoły zawodowe (technika), przed wstąpieniem do szkół wyższych, obowiązuje 3-letnia praca zawodowa po ukończeniu średniej szkoły zawodowej. Warunek ten odnosi się również do absolwentów średnich szkół leśnych lub techniczno-leśnych. Ta praktyka nie jest wymagana od wstępujących do korespondencyjnych lub wieczorowych szkół wyższych oraz od 5% liczby kończących średnie szkoły zawodowe, a także od osób pozostających po ukończeniu średniej szkoły zawodowej w czynnej służbie wojskowej.

Bez egzaminów do szkół wyższych przyjmowani są absolwenci szkół średnich, odznaczeni za celujące wyniki w nauce i wzorowe sprawowanie złotymi i srebrnymi medalami. Wstępnych egzaminów nie zdają również absolwenci średnich szkół zawodowych, posiadający dyplomy z ukończenia tych szkół z odznaczeniem, w granicach jednak 5% liczby absolwentów średnich szkół zawodowych, w stosunku do których nie jest wymagana 3-letnia praktyka po ukończeniu szkoły.

W stosunku do osób posiadających ukończone średnie szkoły ogólnokształcące, ze złotymi lub srebrnymi medalami, i średnie szkoły zawodowe z odznaczeniem, a wstępujących na architekturę i budownictwo obowiązują egzaminy z rysunku i kreślenia, a do wyższych szkół artystycznych, muzycznych i kultury fizycznej — egzamin z zakresu wybranej specjalności.

Wstępujących do techniczno-leśnych szkół wyższych obowiązują egzaminy z matematyki, fizyki, chemii, języka rosyjskiego i literatury oraz języka obcego (angielski, francuski lub niemiecki), a do wyższych szkół leśnych i melioracyjno-leśnych — te same egzaminy bez języka obcego.

Wstępujących do uczelni, w których językiem wykładowym nie jest język rosyjski, obowiązują egzaminy z języka wykładowego.

Decyzję o przyjęciu wydaje komisja pod przewodnictwem dyrektora, w skład której wchodzi zastępcy dyrektora do spraw naukowych i dydaktycznych, dziekani wydziałów oraz 2 profesorów.

Wszyscy wstępujący poddawani są badaniom lekarskim.

Warunkiem przyjęcia do uczelni dla zdających egzaminy jest otrzymanie ocen co najmniej dostatecznych. Przyjęcia dokonywane są na podstawie konkursu otrzymanych ocen. Osoby, które egzamin zdały, a w wyniku konkursu nie mogły być przyjęte na dany wydział, mogą starać się o przyjęcie na inny wydział w miarę wolnych miejsc, pod warunkiem zdania ewentualnych uzupełniających egzaminów na ten wydział.

Egzamin przeprowadzają specjalne komisje egzaminacyjne, powoływane przez dyrektora (rektora) w czasie od 1 do 20 sierpnia. Przyjęcia studentów dokonywane są od 21 do 25 sierpnia, a osób nie zdających egzaminów w czasie od 21 do 30 czerwca.

5. ORGANIZACJA NAUCZANIA

a) Zasady ogólne

Okres studiów wyższych w ZSRR trwa przeważnie 5 lat (w niektórych tylko specjalnościach 4 lata).

Studia w wyższych szkołach leśnych i techniczno-leśnych trwają 5 lat. Rok szkolny rozpoczyna się 1 września i kończy się 30 czerwca, z przerwami wakacyjnymi — w zimie od 24 stycznia do 6 lutego i w lecie od 1 lipca do 31 sierpnia.

Podstawowymi formami nauczania są:

1) wykłady prowadzone przez profesorów, docentów i wykładowców;

2) praktyczne zajęcia ze studentami, prowadzone w laboratoriach, warsztatach szkolnych, gabinetach, pracowniach pod kierownictwem profesorów, docentów i asystentów;

3) praktyki odbywane przez studentów pod kierownictwem specjalnie wyznaczanych przez katedrę kierowników dla poszczególnych rodzajów praktyk.

Uczestnictwo studentów w wykładach, seminariach, zajęciach laboratoryjnych i praktykach jest obowiązkowe.

Przy organizacji nauczania zwraca się dużą uwagę na samodzielną pracę studentów w czytelnich, bibliotekach, archiwach, laboratoriach, specjalnych gabinetach lub w domu, z zapewnieniem studentom przez wykładowców konsultacji.

Wszyscy studenci obowiązani są zdawać egzaminy z pełnego kursu każdego przedmiotu i kolokwia z zajęć praktycznych.

Egzaminują studentów profesorowie i docenci lub starsi wykładowcy, którzy wykładali dane przedmioty. U wykładowców i asystentów zdaje się kolokwia.

Studia odbywają się według ściśle określonych programów. Przy końcu każdego semestru poświęca się 3 — 4 tygodni czasu na egzaminy i kolokwia.

Zakończenie studiów następuje przez zdanie egzaminów państwowych lub obronę pracy dyplomowej przed państwową komisją egzaminacyjną (w wyższych szkołach technicznych). W uczelniach techniczno-leśnych i leśnych zakończenie studiów następuje przez publiczną obronę pracy dyplomowej.

Do rozpowszechnionych form nauczania w ZSRR należy nauczanie w uczelniach korespondencyjnych i wieczorowych. Podstawową pomocą w tym nauczaniu obok literatury — są wskazówki metodyczne, rozsyłane studiującym w postaci publikacji.

b) *Praktyki studenckie*

Praktyka stanowi składową część studiów i jest powiązana z teoretycznym programem poszczególnych dyscyplin. Celem praktyki jest sprawdzenie i utrwalenie teoretycznych wiadomości.

Praktyki w zakładach produkcyjnych rozpoczynają się zasadniczo na trzecim roku studiów i obejmują 30 — 40% czasu, przeznaczonego na całość programu nauczania przedmiotów, z którymi związana jest praktyka.

Studenci młodszych kursów odbywają zajęcia praktyczne w laboratoriach, warsztatach szkolnych, stacjach doświadczalnych, w gospodarstwach szkolnych, np. w przydzielonych uczelniom leśnym i techniczno-leśnym lasach szkolnych.

Do odbywania praktyk studenckich w zakładach produkcyjnych wybierane są najbardziej nowoczesne pod względem technicznym i organizacyjnym przedsiębiorstwa lub inne obiekty gospodarstwa narodowego.

Studenci wyższych uczelni leśnych i techniczno-leśnych odbywają praktyki w najróżnorodniejszych zakładach przemysłu leśnego, transportu, jednostkach organizacyjnych gospodarstwa leśnego i placówkach naukowo-badawczych.

Praktyki w przedsiębiorstwach produkcyjnych odbywają się zasadniczo trzykrotnie.

W czasie pierwszej praktyki lub dwóch pierwszych student zaznajamia się z ograniczonym odcinkiem produkcji, pracuje na 2 — 3 określonych stanowiskach roboczych w charakterze pomocnika lub też samodzielnie wypełnia określone funkcje.

Na ostatniej praktyce (przeddyplomowej) student zaznajamia się z szerszym niż na poprzednich praktykach odcinkiem produkcji.

Celem tej praktyki jest pogłębienie wiadomości technicznych i ekonomicznych, ze szczególnym uwzględnieniem umiejętności praktycznych z zakresu organizacji, zarządzania i kontroli produkcji. W czasie ostatniej praktyki studenci przygotowują materiały do prac dyplomowych.

W okresie odbywania praktyki w przedsiębiorstwie organizowane są wycieczki do innych sąsiednich przedsiębiorstw.

Kierownictwo praktykami studenckimi sprawują katedry wyższych uczelni. Kierownicy katedr są odpowiedzialni za właściwe wykorzystanie praktyk przez studentów. Z ramienia katedr wyznaczani są spośród wykładowców kierownicy praktyk, którzy wyjeżdżają ze studentami do zakładów pracy, gdzie uczestniczą w rozdzielaniu studentów na poszczególne miejsca robocze, zestawiają plany prac studenckich i kontrolują wykonanie praktyk oraz udzielają studentom pomocy w postaci konsultacji, uczestniczą w wycieczkach i w razie potrzeby organizują uzupełniające zajęcia teoretyczne.

Ogólne kierownictwo praktykami ze strony przedsiębiorstwa sprawowane jest przez jednego z wykwalifikowanych specjalistów, zatrudnionych w przedsiębiorstwie.

W czasie trwania praktyki studenci sporządzają sprawozdania z wykonywanych prac. Sprawozdania te rozpatrywane są przez kierowników praktyki, wyznaczonych ze strony uczelni jak również i przedsiębiorstwa, oraz zaopatrywane są opinią o studencie, dotyczącą przebiegu praktyki. Sprawozdania otrzymują następnie profesorowie wykładający przedmiot, z którym związana jest praktyka.

c) Przygotowanie i obrona prac dyplomowych

Przygotowanie pracy dyplomowej poprzedzone jest praktyką w zakładach produkcyjnych, trwającą 3 — 4 miesięcy.

Tematy prac dyplomowych wydawane są studentom w piątym roku studiów (na początku 9 semestru), na pewien czas przed wyjazdem na praktyki dyplomowe. W przydzielaniu tematów uwzględniane są życzenia studentów. Wybrane tematy oraz kierowników prac dyplomowych zatwierdza dyrektor uczelni. Temat pracy powinien odpowiadać współczesnemu rozwojowi nauki w określonej dziedzinie, z uwzględnieniem aktualności i posiadać naukowo-teoretyczne i praktyczne znaczenie.

W dziedzinie przemysłu leśnego tematy mogą dotyczyć np. rekonstrukcji części lub całości czynnych zakładów przemysłowych lub obejmować zagadnienia związane z pracami badawczymi katedry. W pracy dyplomowej może być opracowany projekt zupełnie nowego zakładu przemysłowego. Zagadnienia objęte pracami dyplomowymi mogą być opracowywane także zespołowo przez studentów, z tym jednak, że każda praca dyplomowa jako część opracowywanego zagadnienia powinna zawierać wszystkie elementy wymagane od prac dyplomowych.

Praktyka przeddyplomowa powinna studenta przygotować nie tylko do opracowania pracy dyplomowej, ale równocześnie przygotować go do przyszłej pracy zawodowej w przedsiębiorstwie.

Przed wyjazdem na praktykę obowiązkiem studenta jest przemyślenie tematu, przygotowanie metodyki i dróg rozwiązania podejmowanego do opracowania zagadnienia, z ustaleniem problemów, przewidzianych do wyjaśnienia w czasie praktyki. W tym celu student przed wyjazdem zestawia plan pracy dyplomowej i uzgadnia go ze swoim kierownikiem. Studenci otrzymują przed wyjazdem na prakty-

kę ogólny i kalendarzowy program odbycia praktyki oraz indywidualny program uwzględniający specyfikę opracowywanego zagadnienia.

Jako zakończenie teoretycznego przygotowania, studenci otrzymują specjalne przygotowanie, wprowadzające ich w specyfikę zagadnień, które mają opracowywać. Ponadto student powinien zapoznać się z podstawową literaturą, wiążącą się z tematem pracy dyplomowej.

Na podstawie materiałów zebranych w czasie praktyki przeddyplomowej i w oparciu o odbyte studia, studenci przygotowują prace dyplomowe w uczelni, po powrocie z praktyki.

Po przygotowaniu pracy dyplomowej student oddaje ją swojemu kierownikowi. Na podstawie pozytywnej opinii kierownika następuje decyzja kierownika katedry o dopuszczeniu pracy do obrony, po czym wyznaczany jest koreferent (oponent) i termin obrony pracy.

Koreferentem może być naukowy pracownik uczelni lub naukowo-badawczego instytutu, nie uczestniczący w kierownictwie przy opracowywaniu pracy dyplomowej. Koreferentem może być również inżynier z przedsiębiorstwa.

Pracownik naukowy — pod którego kierownictwem opracowana była praca dyplomowa — i koreferent przedstawiają na piśmie szczegółową charakterystykę wykonanej pracy dyplomowej, oceniając ją np. w odniesieniu do prac technologicznych z przemysłu leśnego z punktu widzenia technicznej i ekonomicznej celowości wypracowywanego projektu, racjonalności wybranego miejsca, jeśli projekt miałby dotyczyć powstania nowego zakładu przemysłowego. Ocena powinna obejmować także dokładność i celowość technicznych obliczeń, dokonanych w pracy oraz uwzględniać jakość opracowania w stosunku do wymagań stawianych pracom dyplomowym. Ocena obejmuje również literacką stronę opracowania.

Obrona publiczna pracy dyplomowej odbywa się na posiedzeniach państwowej komisji egzaminacyjnej danego wydziału. Przed obroną pracy dyplomant zaznajamia się z ocenami oraz opinią kierownika pracy dyplomowej i koreferenta.

W czasie obrony pracy przed komisją egzaminacyjną dyplomant w przeciągu 20 — 25 minut omawia:

- 1) cel i zadanie pracy;
- 2) ekonomiczne uzasadnienie potrzeby powstania projektowanego zakładu;
- 3) techniczne i ekonomiczne uzasadnienie wybranego schematu technologicznego i projektowanych urządzeń;
- 4) rozmieszczenia urządzeń;
- 5) techniczno-ekonomiczne wskaźniki projektowanego przedsiębiorstwa.

Po zreferowaniu przez dyplomanta pracy, zadawane są jemu pytania przez członków komisji i ewentualnie gości. Pytania mogą dotyczyć technicznej strony projektu, jak również obejmować sprawdzenie politycznego i ogólnego przygotowania dyplomanta.

Dowodem ukończenia wyższych studiów jest uzyskanie dyplomu. Dyplomy bywają dwóch rodzajów. Dyplomy pierwszego stopnia przy-

znawane są osobom, które otrzymały co najmniej z 3/4 ilości przedmiotów oceny celujące, a z pozostałych przynajmniej dostateczne oraz zdały wszystkie egzaminy państwowe lub obroniły pracę dyplomową z oceną celującą. Dyplomy drugiego stopnia otrzymują pozostali studenci, którzy ukończyli studia i zdali wszystkie egzaminy państwowe lub obronili prace dyplomowe.

Studenci kończący studia leśne i techniczno-leśne otrzymują stopień inżyniera w różnych specjalnościach. Na 7 wydziałach Akademii Techniczno-Leśnej im. S. M. Kirowa w Leningradzie przygotowywani są inżynierowie w 16 specjalnościach.

d) Wychowanie fizyczne.

Wychowanie fizyczne stanowi składową część w nauczaniu wszystkich wyższych uczelni w ZSRR jako nieodzowny warunek komunistycznego wychowania młodzieży.

Kierownictwo w zakresie fizycznego wychowania studentów i organizacji sportu sprawują w wyższych uczelniach katedry wychowania fizycznego i sportu lub też samodzielne kursy, których zadaniem jest:

1) organizacja i prowadzenie zajęć sportowych w ramach obowiązujących programów;

2) systematyczne prowadzenie naukowo - metodycznych prac z dziedziny wychowania fizycznego i sportu;

3) organizacja regularnych badań lekarskich studentów i analiza wyników tych badań;

4) szkolenie sportowe prowadzone przy współdziałaniu organizacji komsomolskiej, organizacji społecznych i sportowych.

e) Przeszkalanie pracowników z wyższym wykształceniem.

Z wyższymi zakładami naukowymi związane jest, obok normalnych studiów akademickich, przeszkalanie pracowników zatrudnionych w poszczególnych gałęziach gospodarstwa narodowego.

W odniesieniu do gospodarstwa leśnego i przemysłu leśnego przeszkalanie takie odbywa się na kursach o różnych okresach trwania do 2 lat włącznie). Na stałych dwuletnich kursach przy Akademii Techniczno-Leśnej w Leningradzie przeszkalani są kierowniczy personel, posiadający akademickie wykształcenie leśne lub techniczno-leśne, uzyskane dawniej (kilka lub kilkanaście lat temu). Celem tych kursów jest możliwie gruntowne zaznajomienie słuchaczy z najnowszymi zdobyczami nauki i techniki w określonej dziedzinie specjalności.

6. PRZYGOTOWYWANIE PRACOWNIKÓW NAUKOWYCH

Przygotowywanie pracowników naukowych do prac dydaktycznych i naukowo-badawczych odbywa się przez aspiranturę przy wyższych uczelniach i naukowo-badawczych instytutach oraz instytutach Akademii Nauk ZSRR.

Studia aspiranckie trwają przez okres trzech lat. Warunkiem przyjęcia na te studia jest nieprzekroczony wiek 40 lat, posiadanie wyż-

szego wykształcenia i przejawione wykazanie się zdolnościami do pracy pedagogicznej lub naukowo-badawczej. W stosunku do osób wstępujących na studia aspiranckie korespondencyjne (zaoczne) wiek jest nieograniczony.

Od wstępujących na studia wymagane jest złożenie egzaminu z marksizmu-leninizmu, przedmiotu specjalnego i jednego języka obcego (angielski, francuski lub niemiecki).

Każdy aspirant związany jest w czasie studiów z katedrą z wybranej specjalności. Przy jednej katedrze nie może być zasadniczo więcej niż 5 — 6 aspirantów.

Studia aspiranckie odbywają się według indywidualnych planów, zaprojektowanych przez kierownika katedry. Plany te po rozpatrzeniu przez radę naukową uczelni zatwierdzane są przez dyrektora (rektora) wyższego zakładu naukowego.

Treść studiów aspiranckich stanowią:

1) studia z zakresu materializmu dialektycznego i historycznego, jednego języka obcego oraz 2 — 3 przedmiotów specjalnych z koniecznością wykorzystania literatury z dziedziny obranej specjalności w języku rosyjskim i w językach obcych;

2) uczestnictwo w pracy katedry z uwzględnieniem Prac pedagogicznych oraz udział w wykładach i pracach innych katedr kierowanych przez najbardziej doświadczonych profesorów;

3) wykonanie prac naukowo-badawczych związanych z tematem rozprawy naukowej;

4) praktyka obowiązująca osoby nie mające praktycznego doświadczenia w pracy w dziedzinie obranej specjalności;

5) opracowanie i obrona rozprawy kandydackiej.

Aspirant obowiązany jest zdać w określonych planem terminach wszystkie egzaminy ustalone w jego indywidualnym planie studiów przed komisją w składzie: zastępcy dyrektora w pracach dydaktycznych i naukowych (przewodniczący), dziekana wydziału (lub kierownika działu albo oddziału w instytutach naukowo-badawczych), naukowego kierownika i profesora (doktora nauk) z zakresu zdawanego przedmiotu.

Studia kandydackie kończą się publiczną obroną rozprawy kandydackiej, po której rada naukowa uczelni w tajnym głosowaniu nadaje aspirantowi stopień kandydata nauk w określonej dziedzinie.

W rozprawie kandydackiej powinna być uwidoczniiona ogólnie teoretyczna wiedza autora w zakresie wybranej dziedziny nauki na podstawie opracowanych w rozprawie zagadnień oraz wykazane zdolności do samodzielnej pracy badawczej, które powinny wyrazić się w osiągnięciu naukowym przedstawionym w pracy.

Dla otrzymania stopnia doktora wymagane jest posiadanie stopnia kandydata nauk i publiczna obrona rozprawy doktorskiej.

Rozprawa doktorska powinna zawierać wyniki samodzielnej pracy badawczej, w rezultacie której uzyskano rozwiązanie problemów przedstawiających poważną wartość naukową.

Bez posiadania stopnia kandydata nauk mogą być dopuszczone do obrony rozprawy doktorskiej osoby znane ze swoich naukowych prac,

odkryć lub wynalazków oraz osoby posiadające tytuł naukowy profesora.

Stopień doktora może być nadany bez obrony rozprawy doktorskiej osobom znanym z naukowych prac, odkryć lub wynalazków.

7. PRACE NAUKOWO - BADAWCZE

Wyższe uczelnie w ZSRR prowadzą obok prac dydaktycznych równocześnie prace naukowo-badawcze. Cechą charakterystyczną tych prac jest powiązanie nauki z praktyką i dążenie do zbudowania społeczeństwa komunistycznego.

Podstawowymi zadaniami w dziedzinie działalności naukowo-badawczej wyższych uczelni stosownie do postanowień Rady Komisarzy Ludowych z 18 lutego 1944 roku jest:

1) przygotowanie w wyższych uczelniach naukowych i pedagogicznych pracowników „śmiało prowadzących walkę z przestrzalą nauką i torujących drogi dla nowej nauki“ (Stalin);

2) wszechstronne powiązanie profesorów i wykładowców z wykonaniem prac naukowo-badawczych, sprzyjających rozwojowi gospodarstwa narodowego, umocnieniu obronności kraju i dalszemu rozwojowi nauki i kultury w ZSRR;

3) podwyższenie naukowych kwalifikacji profesorów i wykładowców;

4) praktyczne zaznajomienie kształcących się w wyższych szkołach z metodami stawiania i rozwiązywania naukowych i technicznych zagadnień i włączenie najbardziej uzdolnionych z nich do prac w dziedzinie badań naukowych;

Działalność naukowo-badawcza wyższych uczelni jest nastawiana w następujących kierunkach:

1) prowadzenie teoretycznych i doświadczalnych badań o charakterze ogólnonaukowym;

2) rozwiązywanie zagadnień naukowo-technicznych mających poważne znaczenie w gospodarstwie narodowym;

3) wykonywanie prac naukowo-doświadczalnych na zamówienie ministerstw, przedsiębiorstw, instytutów naukowych i innych instytucji oraz okazywanie im naukowej i technicznej pomocy;

4) opracowywanie podręczników i monografii, odzwierciedlających współczesny stan nauki i techniki;

5) wykonywanie prac badawczych mających charakter metodyczny;

6) popularyzacja osiągnięć naukowych i technicznych w drodze prowadzenia wykładów i naukowych konferencji, organizacji muzeów i wystaw, wydawanie popularnych broszur, wydawanie prac naukowo-doświadczalnych wyższej uczelni, zbiorów referatów i sprawozdań z prac badawczych z poszczególnych dziedzin nauki i techniki.

Dla podkreślenia znaczenia prac naukowo-badawczych prowadzonych w poszczególnych uczelniach, wymieniam pracowników naukowych Akademii Techniczno-Leśnej im. S. M. Kirowa w Leningradzie, którym przyznano nagrody stalinowskie za osiągnięte wyniki w pra-

cach badawczych. Pracownikami tymi są: zasłużony działacz nauki i techniki, nie żyjący już profesor S. I. Wanin, docent S. F. Orłow, odznaczony za uczestnictwo w pracach nad budową ciągnika do zrywki dłużyc, profesor S. I. Szarkow, jeden z twórców przemysłu hydrolizowego w ZSRR, doktor nauk technicznych profesor S. J. Korotow, nagrodzony za uczestnictwo w stworzeniu przemysłu kamforowego w ZSRR, docent A. A. Liwerowski i aspirant W. A. Liamin, nagrodzeni za uczestnictwo w opracowaniu metody zużytkowania produktów przy gazyfikacji drewna, profesor D. W. Tiszczenko, odznaczony za prace w dziedzinie chlorowania węgłowodoru.

W ostatnich czasach prowadzone są w Akademii Techniczno-Leśnej w Leningradzie prace naukowo-badawcze w dziedzinie nowych mechanizmów i nowej technologii w zakresie mechanizacji użytkowania lasu i transportu drewna, mechanizacji innych prac gospodarki leśnej, chemicznej i mechanicznej przeróbki drewna, miczurinowskiej biologii w zastosowaniu do hodowli lasu i zazieleniania miast oraz inne prace.

W Związkowym Ministerstwie Wyższego Wykształcenia istnieje wydział prac naukowo-badawczych (zorganizowany w r. 1946), powołany do koordynacji prac głównych zarządów ministerstwa w zakresie prac naukowo-badawczych wyższych uczelni, uogólniania rezultatów tych badań, organizacji informacji naukowych, przygotowywania projektów i materiałów dotyczących prac naukowych, a także projektów realizacji w gospodarstwie narodowym zakończonych prac naukowo-badawczych.

Realizacja zadań działu następuje przez:

- 1) rozpatrywanie tematyki 5-letnich i rocznych planów prac naukowo-badawczych wyższych uczelni na podstawie materiałów otrzymywanych z zarządów i wydziałów Związkowego Ministerstwa Wyższego Wykształcenia oraz innych ministerstw z punktu widzenia aktualności tych planów dla rozwoju gospodarki narodowej i kultury kraju oraz koordynowanie prac naukowo-badawczych wyższych uczelni z planami innych naukowych instytucji i przedstawianie zbiorczych planów prac naukowo-badawczych wszystkich wyższych uczelni do rozpatrzenia przez kolegium ministerstwa;

- 2) opracowywanie zestawień tematów prac naukowo-badawczych jako wytycznych ministerstwa dla wyższych uczelni w planowaniu tematów prac naukowo-badawczych;

- 3) organizowanie wspólnych badań naukowych wyższych uczelni z innymi instytucjami w odniesieniu do szczególnie ważnych zagadnień gospodarki narodowej;

- 4) sporządzanie, na podstawie materiałów otrzymanych z głównych zarządów ministerstwa sprawozdań z wykonania przez wyższe uczelnie planów prac naukowo-badawczych i przedkładanie tych sprawozdań do kolegium ministerstwa;

- 5) prowadzenie ewidencji prac naukowo-badawczych, wykonywanych przez wyższe uczelnie z podziałem na poszczególne gałęzie nauki;

6) informowanie o naukowo-badawczych pracach wyższych uczelni przez przygotowywanie opracowań zbiorczych rocznych tematycznych planów oraz sprawozdań o zakończonych pracach, wydawanie oddzielnych monografii i periodycznych wydawnictw naukowych;

7) opracowywanie środków zmierzających do wzmożenia prac naukowo-badawczych w dziedzinach mających szczególnie ważne znaczenie gospodarcze;

8) organizowanie konferencji naukowych, zebrań, odczytów;

9) opracowywanie wspólnie z głównymi zarządami ministerstwa projektów zastosowania w gospodarstwie narodowym zakończonych w wyższych uczelniach prac naukowo-badawczych i prowadzenie ewidencji realizacji tych prac;

10) kontrolowanie realizacji przez ministerstwa i inne organizacje zakończonych w wyższych uczelniach prac naukowo-badawczych, przedkładanie wyników kontroli do kolegium ministerstwa;

11) opracowywanie i przedkładanie ministrowi do zatwierdzenia ogólnych przepisów, dotyczących naukowo-badawczej działalności wyższych uczelni.

8. WYŻSZE UCZELNIE LEŚNE I TECHNICZNO-LEŚNE W ZSRR

Szczególne znaczenie rozwoju wyższego szkolnictwa leśnego i techniczno-leśnego oraz rozwoju nauk leśnych w ZSRR wiąże się z olbrzymimi zasobami leśnymi w Związku Radzieckim stanowiącymi około $\frac{1}{3}$ leśnych bogactw świata (w 1951 r. — 1068,6 milionów ha).

Już od samego początku istnienia władzy radzieckiej Lenin podkreślał znaczenie specjalistów leśnych dla gospodarstwa narodowego. W piśmie z dnia 5.IV.1918 r., podpisanym przez Lenina i skierowanym do rad delegatów robotniczych, chłopskich i żołnierskich powiedziano m. in.: „Specjalistów leśnych nie można zastąpić innymi bez strat dla lasu i tym samym dla całego społeczeństwa. Gospodarstwo leśne wymaga specjalnej technicznej wiedzy” (Lesa republiki, Nr 2, 1918 r.).

W okresie przedrewolucyjnym specjalistów w dziedzinie gospodarstwa leśnego z wyższym wykształceniem przygotowywano na potrzeby Rosji carskiej jedynie w Instytucie Leśnym w Petersburgu i Instytucie Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach.

Obecnie w ZSRR istnieje 12 wyższych uczelni leśnych lub techniczno-leśnych oraz 11 wydziałów leśnych, melioracyjno-leśnych lub inżynieryjno-leśnych w wyższych uczelniach gospodarstwa wiejskiego i 1 wydział inżynieryjno-leśny w instytucie politechnicznym.

Uczelniami tymi są:

1. Akademia Techniczno-Leśna im. S. M. Kirowa w Leningradzie (wydziały: gospodarstwa leśnego, mechanizacji gospodarstwa leśnego, inżynieryjno-leśny, mechanicznej technologii drewna, chemicznej technologii drewna, inżynieryjno-ekonomiczny, zazielenienia miast i osiedli).

2. Wszechzwiązkowy Techniczno-Leśny Instytut Korespondencyjny w Leningradzie z wszystkimi specjalnościami leśnymi i techniczno-leśnymi.

3. Instytut Techniczno-Leśny w Archangielsku (wydziały: gospodarstwa leśnego, inżynieryjno-leśny, mechanicznej technologii drewna, chemicznej technologii drewna oraz oddział korespondencyjny dla wszystkich specjalności).

4. Białoruski Techniczno-Leśny Instytut w Mińsku (wydziały: gospodarstwa leśnego, inżynieryjno-leśny, mechanicznej technologii drewna, melioracji leśnych i oddział korespondencyjny w tychże specjalnościach).

5. Instytut Gospodarstwa Leśnego w Briąnsku (wydziały: gospodarstwa leśnego i melioracji leśnych oraz oddział korespondencyjny w tychże specjalnościach).

6. Instytut Gospodarstwa Leśnego w Woroneżu (wydziały: gospodarstwa leśnego, melioracji leśnych, mechanizacji gospodarstwa leśnego i korespondencyjny oddział dla tych samych specjalności).

7. Instytut Gospodarstwa Leśnego w Kijowie (wydziały: gospodarstwa leśnego, melioracji leśnych, mechanizacji gospodarstwa leśnego, mechanicznej technologii drewna, i oddział korespondencyjny dla specjalizacji w gospodarstwie leśnym i melioracjach leśnych).

8. Instytut Techniczno-Leśny we Lwowie (wydziały: gospodarstwa leśnego, mechanicznej technologii drewna, inżynieryjno-ekonomiczny i oddział korespondencyjny dla tychże specjalności).

9. Moskiewski Instytut Techniczno-Leśny (wydziały: gospodarstwa leśnego, inżynieryjno-leśny, transportu wodnego, mechanicznej technologii drewna, zazielenienia miast i osiedli oraz oddział korespondencyjny dla specjalizacji w dziedzinach: gospodarstwa leśnego, inżynieryjno-leśnej i mechanicznej technologii drewna).

10. Powożski Techniczno - Leśny Instytut w Jozskar - Oła (wydziały: gospodarstwa leśnego, inżynieryjno-leśny, inżynieryjno-ekonomiczny i oddział korespondencyjny w tychże specjalnościach).

11. Syberyjski Techniczno-Leśny Instytut w Krasnojarsku (wydziały: gospodarstwa leśnego, inżynieryjno-leśny, transportu wodnego, mechanicznej technologii drewna i oddział korespondencyjny w tychże specjalnościach).

12. Uralski Techniczno-Leśny Instytut w Swierdłowsku (wydziały: gospodarstwa leśnego, inżynieryjno-leśny, mechanicznej technologii drewna, chemicznej technologii drewna i oddział korespondencyjny dla tych samych specjalności).

Ponadto w instytutach gospodarstwa wiejskiego istnieją wydziały gospodarstwa leśnego w Kirowobadzie, Ufie, Tbilisi, Kownie, Tartu, wydziały melioracji rolniczo-leśnych i gospodarstwa leśnego w Jerewanu i Penzie, wydziały melioracji rolniczo-leśnych w Woroszyłowgradzie, Moskwie, Saratowie, wydział techniczno - leśny w Rydze. W Dalekowschodnim Instytucie Politechnicznym we Władywostoku istnieje wydział inżynieryjno-leśny.

Korespondencyjne oddziały istnieją w wymienionych specjalnościach w Ufie, Woroszyłowgradzie, Tbilisi, Rydze i Saratowie.

Centralnym ośrodkiem akademickim w dziedzinie wyższego szkolnictwa leśnego jest Akademia Techniczno-Leśna im. S. M. Kirowa w Leningradzie. Jest ona największą i jedyną na świecie uczelnią leśną o charakterze politechnicznym. Historia jej rozpoczyna się z powstaniem Instytutu Leśnego w 1803 r. w Petersburgu. W ciągu blisko 150-letniej działalności tej uczelni przejawiał się jej ogromny wpływ na rozwój nauk przyrodniczych, w szczególności leśnych, a w okresie porewolucyjnym — również techniczno-leśnych.

Liczba studentów Akademii sięga 3 000 osób i przewyższa ilość studentów w 23 wyższych szkołach leśnych Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej w okresie przedwojennym.

Łącznie z młodzieżą radziecką kształcą się tu młodzież z Polski, Czechosłowacji, Rumunii, Bułgarii, Węgier, Albanii, Chin i Korei.

W okresie od 1917 r. do 1951 r. ukończyło Akademię 8 500 osób, podczas gdy przez 114 lat istnienia dawnego Instytutu Leśnego — tylko 4 100 osób.

W Akademii istnieje 49 katedr. Dla zobrazowania treści studiów przytaczam wykazy przedmiotów obowiązujących na wydziałach: gospodarstwa leśnego i mechanicznej technologii drewna.

Wykaz przedmiotów obowiązujących na wydziale gospodarstwa leśnego

	godzin
1. Podstawy marksizmu - leninizmu	210
2. Ekonomia polityczna	140
3. Język obcy	225
4. Wyższa matematyka i statystyka	210
5. Fizyka	150
6. Chemia ogólna	160
7. Chemia organiczna	90
8. Morfologia i systematyka roślin	120
9. Podstawy geometrii wykreślnej i grafiki	70
10. Anatomia i fizjologia roślin z mikrobiologią	140
11. Geodezja z kreśleniami topograficznymi	160
12. Meteorologia	60
13. Gleboznawstwo z podstawami geologii	160
14. Technologia metalu	95
15. Dendrologia	130
16. Selekcja roślin drzewiastych z podstawami nasiennictwa	70
17. Darwinizm	50
18. Entomologia leśna z podstawami zoologii	125
19. Fitopatologia leśna	70
20. Ogólna hodowla lasów	200
21. Taksacja leśna	150

22. Kultury leśne z podstawami melioracji leśnych	210
23. Zastosowanie lotnictwa w gospodarstwie leśnym	65
24. Mechanizacja prac w gospodarstwie leśnym	160
25. Eksploatacja leśna z podstawami nauki o drewnie i towaroznawstwo	160
26. Melioracja hydrotechniczna	55
27. Biologia zwierząt leśnych z podstawami łowiectwa	70
28. Urządzenie lasów	140
29. Podstawy budownictwa	50
30. Ekonomia gospodarstwa leśnego i organizacja produkcji	80
31. Technika bezpieczeństwa pracy i przeciwpożarowa technika	40
32. Wychowanie fizyczne i sport	125
razem	3.980

Wykaz przedmiotów obowiązujących na wydziale mechanicznej technologii drewna

	godzin
1. Podstawy marksizmu - leninizmu	250
2. Ekonomia polityczna	140
3. Język obcy	230
4. Wyższa matematyka	340
5. Fizyka	225
6. Chemia ogólna i organiczna	170
7. Geometria wykreślna i kreślenia maszynowe	220

8. Mechanika teoretyczna	200	20. Maszyny i narzędzia	210
9. Wytrzymałość materiałów	200	21. Suszenie drewna	95
10. Teoria maszyn i mechanizmów	120	22. Materiałoznawstwo	60
11. Warsztaty przemysłowo- drzewne	170	23. Transport wewnątrz-zakłado- wy	90
12. Technologia metali i metalo- znawstwo	190	24. Ekonomia przemysłu drzew- nego	60
13. Części maszyn	150	25. Organizacja i planowanie przedsiębiorstw przemysłu drzewnego	100
14. Środki i maszyny do podno- szenia i transportu	70	26. Przedmioty specjalne	350
15. Hydraulika i maszyny hy- drauliczne	70	27. Technika bezpieczeństwa pra- cy i technika przeciwpożaro- wa	40
16. Elektrotechnika ogólna	180	28. Wychowanie fizyczne i sport	135
17. Ciepłotechnika i instalacje cieplne	200		
18. Nauka o drewnie z podsta- wami leśnego towaroznawstwa	85		
19. Budownictwo z podstawami urządzeń sanitarnych	85		
		razem	4.445

W ramach akademii urządzone są oprócz licznych laboratoriów i gabinetów muzea: leśnictwa, upraw leśnych, entomologii leśnej oraz biologii leśnych zwierząt i ptaków.

Akademia posiada dla celów naukowych: park, ogród dendrologiczny, ogród botaniczny, szkółkę drzew leśnych, oranżerię i sad, dwa naukowo-doświadczalne gospodarstwa leśne, stację meteorologiczną, pracownię technologii metali, kino i laboratorium fotograficzne, stadion.

W bibliotece Akademii, utworzonej w 1829 r., wg stanu na 1.I.51 r. znajdowało się 350 000 tomów.

Od 1882 r. wydawane są przez uczelnię „Prace naukowe“.

Przejawy życia Akademii znajdują również wyraz w wydawanym czasopiśmie uczelnianym „Leśna Prawda“.

Na terenie Akademii istnieje poczta, telegraf, ambulatorium medyczne, stołówka, sklepy, kioski z książkami i czasopismami.

Praca kulturalno-oświatowa koncentruje się w klubie Akademii. Studenci mają pełne możliwości rozszerzenia światopoglądu politycznego i zaznajomienia się z najnowszymi zdobyczami nauki i techniki. W klubie wygłaszane są referaty i wykłady z różnych dziedzin. Przy Akademii pracuje Uniwersytet Kultury Ogólnej, w którym prowadzone są cykle wykładów z muzyki, literatury i sztuki. Przy klubie zorganizowane są studenckie amatorskie koła artystyczne.

Studenci Akademii korzystają również z możliwości uprawiania kultury fizycznej i sportu.

Wspaniały rozkwit nauki radzieckiej, uwidocznił m. in. w rozwoju nauk leśnych w opisanych ramach organizacyjnych, jest wyrazem realizacji wskazań Stalina, skierowanych do uczonych radzieckich — dopędzić i prześcignąć we wszystkich dziedzinach zdobycze naukowe innych krajów.